

O PROBLEMU PROTUFEUDALNIH NARODNIH PREDAJA. PRIKAZANO NA PRIPOVJEDAČKOM MATERIJALU O NJEMAČKOM SELJAČKOM RATU (1524—1525)¹

Gisela Burde-Schneidewind, Berlin (NjDR)

Autor raspolaže s oko pedeset tekstova predaja u kojima se neposredno govori o događajima u njemačkom seljačkom ratu. Te se predaje odnose na središta buna u Baden-Württembergu, Švicarskoj, Austriji, Bavarskoj, Alzaciji (Elzasu), Rajnsko-franačkoj oblasti kao i u Saskoj, Tiringiji i Marzu. Povod za nastanak daljih 20 tekstova dale su kasnije, lokalno ograničene seljačke bune u 16. i početkom 17. stoljeća: Seljački savez u Tirolu i njegovo uništenje g. 1561, seljačke bune od g. 1596/97. u Gornjoj i Donjoj Austriji, i konačno gornjoaustrijski seljački rat, tzv. Linzer Bauernkrieg od g. 1626. Tekstovi potječu gotovo isključivo iz publikacija 19/20. stoljeća, a neki s kraja 18. stoljeća. Kada se temelje na usmenoj tradiciji, njihovi su pripovjedači sitni seljaci, seoski siromasi ili pripadnici plebejskih i malograđanskih slojeva.

Prema svom sadržaju mogu se tekstovi predaje svrstati u četiri veće skupine: 1. predaje u kojima se neprijateljsko držanje prema seljacima pojedinih ili nekolicine reprezentanata plemstva i svećenstva smatra povodom za izbijanje seljačkog rata; 2. predaje u kojima se opisuju uspješne borbe seljaka ili se ističe koja osobito pobjedonosna akcija seljačkih vojski; 3. predaje o porazu seljaka; 4. predaje u kojima se spominju znamenja i običaji što se gaje kao uspomena na seljački rat i pretkazivanja seljačkog rata.

Priče o njemačkom seljačkom ratu i o drugim povijesnim događajima upoznajemo u njihovoj raznovrsnosti istom u zbirka 19. i s početka 20. stoljeća. Jer tek kad su braća Grimm g. 1816. objelodanila »Njemačke predaje« (Deutsche Sagen), počeli su se drugi sabirači zanimati osim za bajke u većoj mjeri i za tu pripovjedačku vrstu u narodnoj tradiciji i smatrati je vrijednom da se publicira. O usmenim predajama o seljačkom ratu iz vremena dotičnih događaja posjedujemo, dakle, većinom samo posredna svjedočanstva u zapisima kasnijih stoljeća. Dakako, među građanskim folkloristima, sabiračima i izdavačima valja, razmatrajući tiskanje protufeudalne pripovjedačke tradicije, razlikovati one koji doduše tu tradiciju uvrstavaju u svoje antologije ali su na osnovi svog vlastitog društvenog položaja i političkoga držanja protu-

¹ Usp. G. Burde-Schneidewind, Bauernkriege des 16. Jahrhunderts in der Sagenüberlieferung. U: Der arm man 1525. Volkskundliche Studien, Berlin 1975, str. 274—287.

feudalne i društveno-političke iskaze uvelike uklonili ili obradom krivotvorili, — i druge koji su nastojali, počevši sa građansko-humanističkoga stanovišta, pripovjedačku tradiciju naroda — dakle i priče o seljačkom ratu — objektivno i u potpunosti obuhvatiti i objelodaniti. Zahvaljujući takvim publikacijama, može današnje znanstveno istraživanje utvrditi i interpretirati, doduše u manjoj mjeri nastanak i suvremenu raširenost, ali zato ipak funkciju i aktualnu važnost te pripovjedačke tradicije sve do u 19. i 20. stoljeće.

Činjenica da su priče o seljačkom ratu — kako to pokazuju zbirke — još prije nekoliko desetljeća bile žive, ne označuje dakako u svakome slučaju njihov neprekinuti usmeni kontinuitet od 16. stoljeća do danas. Letak, kronika, povijesna literatura u najširem smislu, trivijalna književnost, novine i kalendar — dijelom u stilu narodne priče, dijelom onakvi kako su ih podešavale vladajuće klase — uvijek su nanovo utjecali na tradiciju, i čak su je u nekim slučajevima tek oni izazvali. Za ocjenu te tradicije u pogledu onoga što iskazuje i njezina društvenog značenja za dotične pripovjedače među seljacima, plebejcima, malim obrtnicima, kasnije i među poljoprivrednim radnicima i sitnim građanima tokom slijedećih stoljeća, književni su međustupnjevi ipak samo uvjetno zanimljivi. Interesantno je na primjer pitanje: koji je književni izvor utjecao na usmeno prenošenje i zašto; koja je varijanta predaje iz tiskanih zbirki bila upotrijebljena za usmene priče, a koja je bila bez takva utjecaja? Odgovarajuća istraživanja te problematike još su u počecima.

Naprotiv, znatno je jednostavnije ustanoviti koje su povijesne odnosno književne izvore, osim zapisâ iz usmene tradicije, upotrijebili izdavači zbirki predaja za svoje tiskane tekstove o seljačkom ratu. Tu se gotovo bez iznimke kao predlošci mogu ustanoviti kronike. Što se tiče porijekla, tekstovi koji se temelje na pisanim izvorima u većini slučajeva, dakle, uopće nisu izvorne predaje, nego su izvještaji što su ih u danim razdobljima kroničari »frizirali« sami ili po nalogu vladajuće klase i u koje su katkada upleli i elemente iz usmenih predaja. Kako su postupila braća Grimm u historijskom dijelu »Njemačkih predaja«, tako su postupali i kasniji sakupljači 19. stoljeća. Prema onomu što su znali o dikciji narodne priče, prestilizirali bi izvještaj iz kronike u predaju. Gotovo bez iznimke imaju, prema tomu, takve predaje o njemačkom seljačkom ratu protuseljačko obilježje, to jest, izdavači i obrađivači stoje već unaprijed na strani plemstva, vladajućih snaga, a porazi i okrutna pogubljenja seljaka prikazuju se prema pisanom predlošku kao pravedne kazne za pobunu koja zaslužuje osudu.

Nasuprot tomu nalazimo u onoj građi koja je uvrštena u zbirke prema usmenoj predaji, rijetko koju protuseljačku crtu, a ako je ipak ima, tada se ona najčešće može prepoznati kao dodatak izdavačev i lako ju je odijeliti od izvorne priče. Pripovjedači predaja pristaju — još i u 18, 19. i 20. stoljeću — uz pobunjenike, podjednako pri početnim lokalnim bunama, formiranju nadregionalnih seljačkih vojski, protjerivanju plemstva, kao i onda kada govore o mučenim i smaknutim seljacima poslije poraza. Evo dva primjera za to:

1. »U kući što još i sada postoji (oko 1910) u Königshofenu na rijeci Tauber stanovaše nekoć kao namjesnik neki plemić koji je zahtijevao od svojih podanika da pozdravljaju njegov na kolac nataknuti šešir s isto takvim poštovanjem kao njega samoga. Sa svoga bi prozora ustrijelio svakoga tko se toj zapovijedi ne bi pokorio. No građani su zbog toga bili tako razjareni da su prova-

lili u kuću i bacili plemića kroz prozor gornjeg kata. Zatim su se svi priključili seljačkom ratu što je upravo bio izbio.«²

2. »Kad je jedan od pobunjenika Tirolske seljačke bune (1525), naime Peter Passler, bio u Brixenu osuđen na smrt i kad su ga vodili na stratište, skupili su se revoltirani seljaci, oslobodili Passlera i stali jurišati na kraljevsku palaču i na kuće svećenika, kao i na domove plemića i imućnih građana. Došlo je do žestokog okršaja, i još danas se na ulaznim vratima palače, koja je nekoliko mjeseci bila zaposjednuta od pobunjenih seljaka, vide brojni tragovi one borbe.«³

Kad se u takvim predajama djelomično navode točni ili bar približno točni vremenski podaci, ne smije se naravno usmeno prenošena predaja smatrati neposrednim izvorom za povijesne činjenice. Imena i povijesni podaci mogu se doduše autentično čuvati kroz dugo razdoblje, ali se tokom vremena mogu uz pomoć odgovarajuće literature obnoviti, nanovo umetnuti ili ih izdavač može dodati, a da se time sadržaj priče ne promijeni. Predaje su vrsta narodne poezije i kao takve podliježu sadržajem i strukturom u prvome redu zakonima epskog stila. U predajama su pripovjedači — pripadnici radnoga naroda u vrijeme feudalizma a i tokom razvitka kapitalizma u industrijski slabo razvijenim područjima, čuvali u pamćenju većinom neki neobičan događaj iz svoje bliže okoline koji je osobito dugo i duboko djelovao na njih ili u komu su oni sami aktivno sudjelovali. Oni su taj događaj oblikovali pomoću poznatih i dugo predavanih pripovjedačkih elemenata i tumačili ga sa stanovišta svoje tadanje društvene i kulturne svijesti. Prije svega, takve su usmeno prenošene priče za većinom nepismene klase i slojeve naroda imale djelomice do u 20. stoljeće vrijednost informacije o vlastitoj povijesnoj prošlosti. Predaje su uz narodne pjesme davale često jedinu mogućnost da izvješćuju o patnjama i borbama potlačenih narodnih slojeva i da ih zadrže u sjećanju.

Ali takav povijesni pripovjedački izvještaj nije se povezivao samo s već poznatim pripovjednim elementima i motivima, nego bi se — a to vrijedi osobito za protufeudalne predaje — uklopio i u već postojeće i dugo vremena prenošene sheme usmenih predaja. Pravi motiv predaje nalazi se većinom na kraju. Tako pripovjedači često izražavaju svoje gnušanje i svoj protest protiv neprijateljskog držanja plemstva dodavanjem neke žestoke imaginarne kazne tipične za predaju zapravo već nakon dovršene priče. Na osnovi svoga socijalno i ekonomski bespravnog položaja bili su primjerice seljaci za vrijeme feudalizma, u historijskoj zbilji, isključeni iz bilo kakve pravne izvršne vlasti, a u njihovoj protufeudalnoj pripovjedačkoj tradiciji, gdje ih vodi njihov vlastiti osjećaj za ono što je pravo, slijedi poslije realnoga »prijestupa« izmišljena, ali prema njihovoj predodžbi odgovarajuća »kazna«. Jedna predaja o seljačkoj buni u donjoaustrijskoj oblasti šuma, u Waldviertelu, može to osvijetliti:

»Dok su još seljaci za zamkove i samostane morali plaćati desetinu i ići na rabotu, često bi im se natovarilo više nego što su oni mogli izvršiti. Zato su se jedanput seljaci u Waldviertelu udružili i navalili na mnoge utvrđene gradove

---

² K. Hoffmann, Die Sagen des badischen Frankenlandes, Karlsruhe 1911, str. 52.

³ H. Fink, Eisacktaler Sagen, Bräuche und Ausdrücke, Innsbruck 1957, str. 136.

i samostane. Tada je u zamku Litschau živio neki vitez. On je kao general pošao s velikom vojskom na seljake koji su izgubili bitku; mnogo njih je zarobio i svima im dao odrubiti glavu. No kad je umro, njegova duša nije našla mira u grobu i pojavljivala se s vremena na vrijeme na tornju dvorca kao sablast, u sjajnu oklopu, ali s glavom pod rukom.«⁴

Pripovjedački materijal o seljačkom ratu kojim sada raspoložemo povezuje se, dakle, usko stilom i strukturom s tradicijama o ranijim ili kasnijim, ali lokalno ograničenim seljačkim pobunama, u isti tradicijski lanac. No dok one priče o nižoj klasnoj borbi završavaju jednokratnom osvetom i akcijom potlačenih protiv svojih mjesnih gospodara a da ne spominju veće nadteritorijalne ili društvene veze, našlo je znanje o karakteru seljačkog rata iz g. 1524/25, o njegovu značenju i učinku na potlačene narodne slojeve svoj izraz u svim odgovarajućim narodnim predajama. Čak i najsažetija tradicija upozorava u najmanju ruku na masovne pobune ili na oružanu borbu seljaka protiv iskorištavanja i potlačivanja. Tako nekoliko tekstova predajâ što se izravno odnose na seljački rat imaju vrlo sličan kraj: »Nato su se svi priključili seljačkom ratu što je upravo bio izbio.«⁵ — »Građani su provalili u njegovu kuću, bacili ga kroz prozor i priključili se seljačkom ratu.«⁶ — »Razjarena seljačka vojska, koja je kasnije narasla na 1 200 ljudi, pošla je sada kroz gornji Schwarzwald.«⁷ — »U svojoj ogorčenosti pridružili su se nato stanovnici Königshofena seljačkom ratu što je tada izbio.«⁸

Usporedimo li postojeći materijal što dolazi iz raznih središta pobuna iz g. 1524/25, opazit ćemo u tradiciji iz tirinško-saksonskoga prostora dvije upadljive razlike u usporedbi s predajama iz Švicarske i iz južne i jugozapadne Njemačke:

1. Tirinško-saksonske zbirke imaju uopće najmanji broj predaja o seljačkom ratu.

2. Tirinško-saksonska građa, pa i ona zabilježena iz usmene tradicije, izvještava samo o porazu seljaka i građana. Sjećanja na poraz održavaju se djelomice u imenima mjesta i u spomen-obilježjima s kojima se povezuju priče:

»S mnogo krvi građana i seljaka i velikom novčanom kaznom pobunjeničkih gradova bio je okajan seljački rat. Brdo na kome su seljaci bili utaboreni iznad Frankenhausea još se danas zove Schlachtberg (tj. Brdo bitke).« — »Ali Grof Mansfeld opkolio je Osterhausen sa svojim konjanicima i dao pogubiti oko 200 seljaka. Neki čak kažu da ih je tamo ostalo 1 000. . . . I bi podignut kameni križ iznad humaka i u njega uklesano u spomen oružje seljaka, kao što su kose, mlatovi, vile za gnojivo, ašovi, koje su seljaci obično imali i na svojim pečatima.«⁹

⁴ F. Kiessling, Frau Saga im niederösterreichischen Waldviertel, Heft 7, Wien 1928, str. 121.

⁵ K. Hoffmann, l. c.

⁶ A. Schnezler, Badisches Sagenbuch I—II, 1894, str. 633.

⁷ J. Schmitt, Sagen und Geschichten aus dem lieben Badnerlande I—IV, Weinheim Bergstrasse 1907 i d, IV, str. 24.

⁸ L. c., str. 146.

⁹ Oba citata iz L. Bechstein, Deutsches Sagenbuch, Leipzig 1930, str. 75 i d. i 88 i d.

A moglo bi se navesti još i treće obilježje: U tirinško-saksonskim zbirka-
ma srećemo najviše prepričanih izvještaja iz kronika s protuseljačkom tenden-
cijom. Od sakupljača 19. stoljeća prije svega je Ludwig Bechstein onaj koji u
svojoj knjizi »Deutsches Sagenbuch« pri interpretiranju predaja ili kronika
često, s obzirom na vođe seljaka i na seljačke borce, ne može zatamiti svoju
pakost. Tako on u jednoj priči, koju je sam temeljito obradio, a osnovu joj je
prema vlastitim navodima uzeo iz jedne Švapsko-hallske kronike, govori o
Hansu Böhheimu, »sviraču iz Niklashausena«, organizatoru Niklashausenskoga
hodočašća g. 1476, već kao o »raspuštenom momku i propovjedniku komuniz-
ma«. ¹⁰ O ulozi Heinricha Pfeifera, propovjednika bune u Mühlhausenu g. 1525,
kaže na drugome mjestu ovo: »Došlo je vrijeme seljačkog rata. U samostanu
živio je nevaljali redovnik imenom Heinrich Pfeifer, zapravo oružar, komu se
nije sviđjela ni mantija ni stega, a bio je po naravi zloban, podmukao, pako-
stan. . . . Jer Krist je nalagao, govorili su ovi komunisti iz g. 1525, da treba
dijeliti sa siromasima. Tko ne bi dao dobrovoljno, tomu bi njegovo otilimali
silom.« ¹¹

»Knjiga njemačkih predaja« Ludwiga Bechsteina izašla je g. 1852. U nje-
nim se komentarima i primjedbama uz protufeudalne tekstove predajâ, već
odrazuju protukomunistički nazori toga sakupljača, i njegova želja za povratkom
staroga; on je s jedne strane bio vrlo zainteresiran za usmenu tradiciju svoje
uže i šire domovine, a s pozicije desnoga krila buržoazije žestoko je odbijao ma-
sovne pokrete naroda za vrijeme revolucije od g. 1848, i naravno također i se-
ljački rat. — Poslije neuspjeha građanske revolucije iz g. 1848. i u Njemačkoj
pojačanog razvoja imperijalizma, raste i broj takvih zbirki predaja, obrađenih
s reakcionarnog stanovišta kakvo je bilo Bechsteinovo. Ali i opet prije svega u
luterovskim područjima Saskoj i Tiringiji prevladavaju takve manipulirane
publikacije. A tu se nastavlja i preuzimanje kroničarskih izvještaja umjesto
žive narodne tradicije. Tako se npr. u zbirci Roberta Eisela »Sagenbuch des
Voigtlandes« (1871, str. 37) pojavljuje slijedeći tekst kao »narodna predaja«:

»Godine 1525, kad su se knezovi vratili iz Tiringije, dali su ih kapetani se-
ljačke bune u franjevačkoj sakristiji u Weidi rastezati i oštro mučiti, a
zatim su im na posvećenom groblju odrubili glave; u gradu su zabranili da se
bilo gdje svira i pjeva; ukinuli su i sva bogoslužjenja, a školu su pretvorili u
prévarnicu.«

Još g. 1926. oslanja se Paul Quensel u »Tirinškim predajama« (Thüringer
Sagen), uz manipuliranu predaju o seljačkom ratu iz neke starije zbirke, na
onu istu kroniku kao i prethodni primjer te na Bechsteinove zbirke i njegove
obradbe predajâ. — Tu se dakle formirala tradicija za autore i izdavače zbirki
predajâ. Nema naprotiv dokaza o tome da bi oni u obliku »predaje« obrađeni
kroničarski izvještaji sa svojim protuseljačkim iskazom bili prihvaćeni u usme-
noj tradiciji bilo u Tiringiji samoj ili u južnonjemačkim, švicarskim i rajnskim
područjima seljačkoga rata, gdje je Bechsteinova »Knjiga njemačkih predaja«
najkasnije krajem 19. stoljeća morala biti nadaleko poznata.

¹⁰ L. c., str. 524 i d.

¹¹ L. c., str. 306 i d.

Relativno siromaštvo usmene tradicije o seljačkom ratu u Tiringiji i Saxoniji moralo bi u prvi čas iznenaditi, jer je riječ o zemljama gdje je upravo pod utjecajem Lutherovih reformatorskih spisa, a osobito nastupanjem Thomasa Müntzera, nastalo nešto poput revolucionarne linije. Ipak ne treba mimoći činjenicu da se dalje širenje luterovske reformacije poslije krvavog ugušenja seljačkog rata odvijalo pod utjecajem Lutherova držanja, njegova odbijanja Thomasa Müntzera i revolucionarnih revolta, kao i pod utjecajem njegova prelaska na stranu knezova, za što se otvoreno izjasnio god. 1525. u svom spisu »Protiv razbojničkih i ubilačkih seljačkih bandi« (Wider die räuberischen und mörderischen Rotten der Bauern). Stoga se postavlja pitanje nije li onakvo Lutherovo držanje, uz opće suzbijanje svih revolucionarnih tradicija u 16. i 17. stoljeću, naročito djelovalo na luteransko-protestantske kroničare i u slijedećim stoljećima. Da su se sakupljači 19. i 20. stoljeća iz tog reformiranog područja — pretežno učitelji i istraživači zavičaja — većinom identificirali s tim držanjem, u to uopće ne sumnjamo. — Nasuprot tomu čine predaje o seljačkom ratu i druge protufeudalne priče podjednako opsežan materijal u zbirka-ma iz reformiranih i iz katoličkih krajeva Švicarske. To vjerojatno proistječe, i temelji se uz ostalo, i na historijski relativno ranom prestanku feudalne vladavine na švicarskim teritorijima. No konačni će se zaključci o historijsko-teritorijalnoj diferencijaciji narodnih priča o njemačkom seljačkom ratu moći donijeti tek na osnovi daljih, zajedničkih istraživanja povjesničara i folklorista.

Usprkos mnogostrukim utjecajima kojima su bile izvrgnute narodne predaje o seljačkom ratu, bili to utjecaji što su ih propisima htjeli »urediti«, ili literarni ili vjerski utjecaji, bit će da je prije fiksiranja u tiskanim zbirka-ma postojao usmeni kontinuitet tih predaja tokom duljeg razdoblja. Tako su npr. pripovjedačke tradicije iz g. 1524/25. bile još sasvim žive kad je nastajao ciklus predaja o gornjoaustrijskoj seljačkoj buni iz g. 1626. (Linzer Aufstand). Taj ciklus sadržava sve teme kao i sto godina starija tradicija: priče o izbijanju seljačkoga rata, o njegovu uspješnom toku, nekoliko predaja o porazu i o smrti seljačkog vođe Stefana Fadingera, kao i pretkazivanje tog »seljačkog rata« u vezi s drugom povijesnom tradicijom.¹² — Dalje tipične primjere, podjednako o održavanju revolucionarnih tradicija iz seljačkog rata kao i o adekvatnim siže-ima predaja, vidimo i u tradiciji iz Millstadta (Koruška) o seljačkim pobunama na početku 18. stoljeća,¹³ zatim u pričama iz Mecklenburga o nemirima poljo-

¹² Usp. G. Burde-Schneidewind, Bauernkriege des 16. Jahrhunderts in der Sagenüberlieferung, I. c., bilj. 30—33.

¹³ G. Graber, Sagen aus Kärnten, Leipzig 1914, str. 425 i d.: »Bilo je to tridesetih godina osamnaestoga stoljeća kad su isusovci samostana Millstatt svoje kmetove teško tlačili. Seljaci su morali obavljati tlaku, obrađivati polja, ići u lov, a također raditi teške poslove u samostanu; jako su se dakle mučili, dok je život redovnika bio divan. Zato su oni [seljaci] negodovali protiv svojih tlačitelja i svi su čeznuli za slobodom. Da bi doskočili toj bijedi, pošlo je izaslanstvo od dva seljaka s molbom na carski dvor u Beč. [...] Pošto njihovo putovanje nije imalo uspjeha, seljaci su se uzbunili i pod vodstvom Paula Zopfa prešli na djelo. Opljačkali su samostan, redovnike dijelom pobili, dijelom zarobili, a samostansku zgradu zapalili.«

privrednih radnika za vrijeme građanske revolucije g. 1848.¹⁴ — I neposredno mora da je još u 16. stoljeću vijest o pobunjenim seljacima u južnoj i srednjoj Njemačkoj, usprkos cenzuri i zabranama, zajedno s odgovarajućom pripovjedačkom tradicijom prešla preko sjevernonjemačkih područja u Skandinaviju. U svojoj raspravi »O jednoj nordijskoj predaji i narodnoj reformaciji Thomasa Müntzera« (Über eine nordische Sage und Thomas Müntzers Volksreformation) naslućuje Svale Solheim »da su u nižim narodnim slojevima postojali osobiti informacioni kontakti između Sjevera i ostaloga dijela Kontinenta, i to sasvim neovisno o službenim kanalima«. Prema njegovu istraživanju dale su, slično kao i u primjerima iz Koruške i Mecklenburga, različite verzije njemačkih predaja o seljačkom ratu u Švedskoj, Danskoj i Norveškoj impuls i model za tok mjesnih, pretežno seljačkih buna od 16. pa sve do 19. stoljeća, te su istodobno stvarale lokalno obojene nove verzije i pripovjedne varijante.¹⁵

Prema dosadašnjim istraživanjima naziru se slijedeće spoznaje: Sve nepatvoreno prenesene povijesne narodne predaje dokazuju da su autentične svojim pristajanjem uz potlačene slojeve naroda, uz njihove akcije i njihove sudbine. Narodne predaje o seljačkom ratu iz g. 1524/25. pripadaju djelomice po tome kako su građene i po svome stilu, dugoj folklornoj tradiciji. No ta pripovjedačka tradicija ili model neke protufeudalne predaje nisu ipak neposredan povod da se neki povijesni događaj jezično kreativno uobliči kao predaja. Hoće li izvještaj o nekom događaju biti uključen među narodne priče i kako će dugo postojati u tradiciji ovisi o značenju tog događaja za različite slojeve radnog naroda u toku raznih povijesnih društvenih formacija. Kao svjedočanstva o raznim klasnim borbama i uspješnom otporu protiv feudalne gospode mogle su priče o seljačkom ratu djelovati kao primjer i poziv na akciju u kasnijim protufeudalnim seljačkim ustancima u 18. i 19. stoljeću.

Iako iracionalne i imaginarne predodžbe pripadaju među bitne karakteristike narodne predaje, iako one odrazuju duhovno i kulturno još ograničen razvoj svijesti pripovjedača, ipak se već u predajama o seljačkom ratu a i u ostaloj protufeudalnoj usmenoj tradiciji manifestira osjećaj za pravdu i nepravdu u klasnim odnosima, a pokazuju se i prvi počeci procjenjivanja vlastita društvenog i političkog položaja.

Stroga cenzura i suzbijanje svih protufeudalnih tradicija neposredno poslije događaja, kao i reakcionarno držanje kasnijih sakupljača prema opozicijski raspoloženom i revolucionarnom narodnom pjesništvu, pridonijeli su dalekosežnom nestajanju i zanemarivanju ili negaciji te pripovjedačke tradicije. Ipak svjedoče oni primjeri narodnih predaja iz usmene tradicije koji su se sačuvali

¹⁴ Usp. Merr und Knecht. Antifeudale Sagen aus Mecklenburg. Iz Aus der Sammlung Richard Wossidlo hrsg. Gisela Schneidewind, Berlin 1960. br. 181a i 181d. — Pripovjedači predaja o revolucionarnim događajima iz g. 1848 (Richard Wossidlo bilježio ih je oko 1900. a 1958. ponovo autorica) upućivali su izričito na narodnu tradiciju i govorili da su poljoprivredni radnici 1848, kao za vrijeme seljačkoga rata, naoružani kosama i roguljama, pjevajući crkvene pjesme (među ostalima »Ein feste Burg ist unser Gott« (Bog naš čvrsta je tvrđava) pošli na zamak svoga vlastelina da ga zarobe.

¹⁵ Deutsches Jahrbuch für Volkskunde X, 1964, str. 225—237.

sve do danas, pored drugih svjedočanstava narodne predaje, da je uspomena na njemački seljački rat, kao na značajan revolucionarni događaj, živjela stoljećima u pamćenju i tradiciji potlačenih narodnih slojeva. Prije svega po svojoj ulozi u oblikovanju svijesti i poticanju na akciju mogu protufeudalne predaje biti i predmetom kulturnohistorijskog istraživanja i s toga aspekta one se mogu iskoristiti i kao povijesni izvor.

S u m m a r y

ON THE PROBLEM OF ANTI-FEUDAL FOLK TALES AND LEGENDS — PRESENTED ON THE BASIS OF ORAL LITERATURE ON THE GERMAN PEASANTS' REVOLT (1524—1525)

Legends on the German Peasants' Revolt became known in a wider scope only in the 19th and the 20th centuries, which means that they can only indirectly bear witness to the tradition of that period.

Recent written records do not necessarily bear out a continuous oral tradition from the 16th century to the present day, because various printed texts also influenced oral tales and legends.

The editors of the legends on the Peasants' Revolt often took as their source written chronicles which present events from the point of view of the ruling class. They then stylized the texts on the model of oral tales. The texts that were recorded from oral tradition are not biased against the peasants but wide with them.

Legends that spread orally cannot be a direct source for studying historical facts, but they interpret facts from the standpoint of the social and cultural consciousness of the common folk and have the value of information on the history of a nation.

Ludwig Bechstein, the author of the well-known collection »Deutsches Sagenbuch«, was biased in editing the texts. He even called the peasant rebels »preachers of communism«. His collection shows the position of the bourgeois right wing after the defeat of the bourgeois revolution of 1848.

Luther's siding with the princes seems to have resulted in the poverty of folk legends on the Peasants' War on the territory of Lutheran influence.

In spite of the influence of printed collections the oral continuity of legends on the Peasants' War did exist. This is confirmed by the themes in the various cycles of legends on peasant and bourgeois revolts that lie far apart both in space and time.

The strict suppression of anti-feudal legends and the reactionary stand of later collectors contributed to the disappearance and denial of that narrative tradition. Still, the legends that have survived indicate that the memory of the German Peasants' War lived on in the tradition of the oppressed classes. In their role of shaping the consciousness and inciting to action the anti-feudal legends may be taken as a historical source.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

10

ZAGREB

1977

UREDNIČKI ODBOR

Ljubo BOBAN, Ljubiša DOKLESTIĆ, Josip ADAMČEK, Hrvoje MATKOVIĆ

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

JOSIP ADAMČEK

UREDNIK

NIKŠA STANČIĆ

Radovi 10

Izdavač

**Sveučilište u Zagrebu
Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest
Zagreb, Krčka 1.**

Za izdavača

dr Josip Adamček

Prijevod

dr Vera Andrassy (engleski)

dr Blanka Jakić (njemački)

Nada Cekić (ruski)

dr Vlasta Vince (slovenski)

Lektor i korektor

Branko Erdeljac

